

M agvető minden füzetében az unitáriusok közlemékezetét, ez újítsa meg bennök az áldozni kész kötelelességérzetet. Mi Dávid Ferencz iránt hálával tartozunk s ezt be kell bizonyítnunk avval, hogy neki 1879-n hozzá méltó emléket állítunk. Mi legyen az, még most nincs napirenden. Az indítványozó maga akkorra tartotta fenn az arról való határozást, mikor áldozataink őszszege immár együtt s a háromszázados ünnep küszöbön lesz. Hazánk egy nem rég elhunyt nagy irodalmi tekintélyével, néhai Toldy Ferencz-czel egy alkalommal e kérdéstről beszélgetvén: ő nézetét hozzám intézett levelében papirra tette, s én azt mint előttem nagy becsü erekyét minden commentár nélkül közölni jónak látom azért, hogy tudja meg az ország, lássák meg hitfelekezetünk tagjai: mi volt véleménye e roppant tudományu férfinak a mi első püspökünkről; ohajtom, hogy ez buzgóságra gyujtson, a Dávid Ferencz név iránti tiszteletet és áldozatot tegye még átalánosabbá; de kijelentem, hogy annak idejében minő emléket állítsunk — ezt a kérdést e közlés által most még csak érintetni is teljességgel nem kívánom. Arra nézve az indítványtevőé az első szó, mint a határozási jog az unitárius egyház-zsinati főtanácsé. Ime a levél.

VII.

Toldy Ferencz levele Jakab Elekhez a Dávid Ferencz-emlék ügyében.

Császárfürdő, oct. 1875.

— — — — úr!

A miről utolsó együttlétünkör szó volt, Dávid Ferenc emlékezte megújításáról, nem hagy nyugonnom. Engedje, hogy az ügyszóval szóljak. Ha az erdélyi unitárius kar akar valamit tenni, tegye úgy hogy minél eclatansabb hatása legyen. Dávid Ferenc nem csak az unitáriusoké, nem is csak Erdélyé, ő a magyar nemzet díszje volt. El kell itt tekintenünk a confessionalis oldalról: ő reformátoraink közt — a menyinyiben mint dilettáns, de ki egyidőben foglalkodott a dogmatörténettel s a hazai theol. irodalommal, merem állítani — első hittudósaink közül való volt; az ő reformatori működése ha ki nem hatott is hazájából, de az európai tudomány nem mellőzheti, tudomást vesz róla ma is, minden nagyobb egyháztörténelem ismeri nevét. E mellett, szász léte dacá-

ra, első sorban áll a XVI. század magyar írói közt, s kétségkívül első egyházi szónoka volt azon századnak. Csak úgy érdemlünk nagy embereket, ha azokat meg tudjuk becsülni, ha nem adjuk át a feledékenységnek. Dávid Ferenc, mint a XVI. század nagy tudósa, szónoka és magyar írója megérdemli, hogy háromezredes jubilaumát emlékéllítással ünnepeljük. Kiszámíthatatlan azon hatás, melylyel a nyilvános emlékek, ha még oly egyszerűek is, kivált a fiatal kedélyekre, vannak, valamint azon tekintet, melyet azok külföldi utazók szemeiben az oly nemzetnek adnak, mely elég lelkes nagyságaival dicsekedni. Igen üdvös gondolat akár egy jutalomalapítvány, akár egy tanszék-alapítás, de én meg vagyok győződve, hogy azon láthatatlan erkölcsi haszon, melyet az emlékek biztosítanak, mélyebb és nagyobb horderejű, mint azon kézzelfogható, mely emez úton elérhető. Dávidot ma csak a tudós, és az is csak historiai érdekből fogja olvasni: de mellszobra, vagy ha ilyenhez nincs originál, egy oszlop vagy gúla, az idők folytában százak meg százak keblében lelkesedést fog költeni és táplálni régi irodalmunk nagyjai iránt.

Bocsásson meg a beleavatkozóznak, de tegyen valamit ez irányban azon férfi emlékezete érdekében, ki századának díszje volt, s az erdélyi tudomány hírét meszsze túl vitte határainkon.

Ismét bocsánatot! és szives tisztelet ngd iránt, kinek szive ez önző korban is ifjan ver az erkölcsi érdekekért!

Fogadja hazafiui kézsorítását

őszinte tisztelőjének

Toldy F.

VIII.

A Jézusitáknak Kolozsvárra és Gyula-Fejérvárra 1579. és 1581. törvényesen behelyeztetése.

Anno 1579. Introducti sunt Jesuitae in Transiluaniam et collocati Claudiopoli ac Albae, quam introductionem recognoverunt Status et Ordines Regni in Comitijis eodem Anno circa Festum Sanctae Ursulae ¹⁾ Tordae celebratis et probarunt: solum rogantes Principem, efficiat, ut intra terminos suos sese Patres contineant, quod et fecerunt.

¹⁾ Oct. 21.